

บทที่ 2

อุตสาหกรรมผ้าฝ้ายทอมือ

ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือมีความเกี่ยวเนื่อง โยงใยกับกิจกรรมต่าง ๆ หลายกิจกรรมด้วยกัน โดยกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันทั้งระบบเป็นกระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือดังนี้

2.1 กระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ

กระบวนการผลิต ของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ เริ่มจากการเพาะปลูกเมล็ดฝ้ายในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสม โดยต้นฝ้ายจะเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศที่แห้งแล้ง หลังจากนั้นต้นฝ้ายจะใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือนในการเจริญเติบโตจนดอกฝ้ายกลายเป็นสมอฝ้ายเกษตรกรจึงเริ่มเก็บเกี่ยวและคัดแยกใยฝ้ายและส่งต่อไปให้ผู้ผลิตในรูปแบบของฝ้ายดิบ เพื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปไม่ว่าจะเป็นการปั่นด้าย การทอผ้า การตัดเย็บและการจำหน่ายสู่ท้องตลาดดังรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 กระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือ

ปัจจุบันด้ายฝ้ายที่นำมาทอเป็นผ้าฝ้ายนั้นผู้ผลิตมีการใช้ด้ายฝ้ายทั้งแบบทำมือและแบบที่มีการปั่นด้ายจากโรงงาน สำหรับกลุ่มผู้ผลิตใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน(กลุ่มล้านนา) ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน ส่วนใหญ่จะซื้อด้ายฝ้ายจากร้านค้าที่มีการขายทั้งปลีกและส่งซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ (ตารางที่ 2.1) โดยมูลค่าการซื้อขายด้ายฝ้ายของทุกร้านรวมกันแล้วมีมูลค่าประมาณ 10 ล้านบาทต่อเดือน(ผู้แทนจำหน่ายด้ายฝ้าย, 2553: สัมภาษณ์)

ตารางที่ 2.1 ร้านจำหน่ายด้ายฝ้ายในจังหวัดเชียงใหม่

สถานที่ตั้ง	ชื่อร้านค้า
1. ตลาดวโรรส ถนนช่วงเมรุ	ร้านจิน เสง ฮวด ร้านฝ้ายทอง ร้านชัยดี ร้านเด่นเสมอ
2. ตลาดต้นลำไย ถนนวิชยานนท์	ร้านเฮง เฮง
3. ถนนช้างคลาน(หลังวัดอุปกุด)	ร้านคู ม้วย เส็ง

ที่มา: จากการสำรวจ

กลุ่มผู้ผลิตได้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าฝ้ายทอมือด้วยการแปรรูปจากผ้าฝ้ายเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆเช่น เสื้อผ้า ผ้าพันคอ เป็นต้น ทำให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

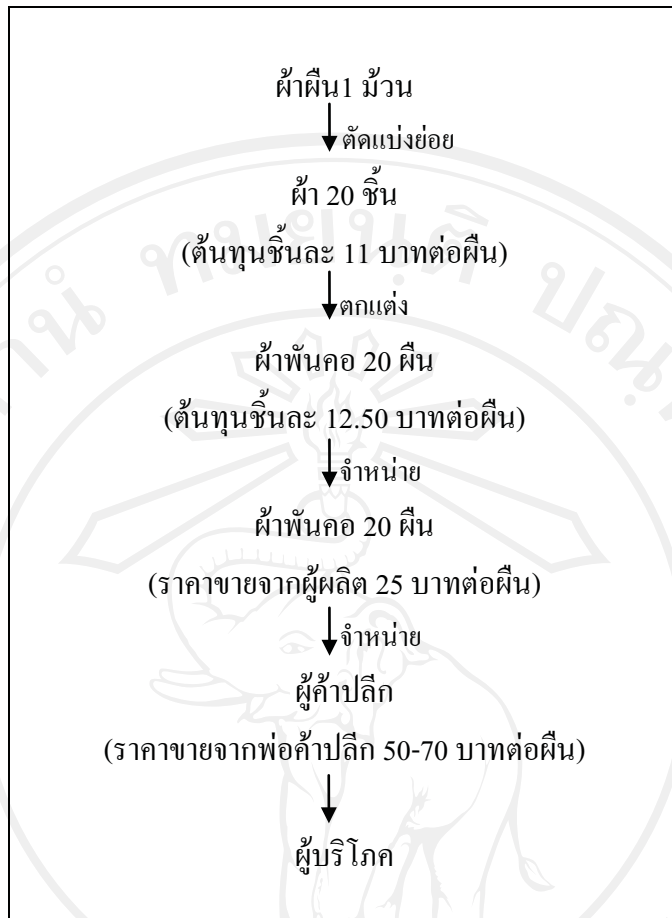
1. ผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือ จากบ้านดอยแก้ว อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เผยว่า สักส่วนลูกค้านั้นเป็นลูกค้าในประเทศประมาณ ร้อยละ 70 ซึ่งเป็นการขายปลีก หน้าร้านในอ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ และขายในงานแสดงสินค้าต่างๆ อาทิ OTOP City ส่วนตลาดส่งออกมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 30 ลูกค้ารายใหญ่ คือ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งจะมีคำสั่งเป็นประจำประมาณ 10,000 ผืน/ปี ราคาผ้ามีตั้งแต่เมตรละ 70 บาท จนถึงเมตรละ 300 บาท หากแปรรูปเป็นเครื่องแต่งกายต่างๆ อาทิ ผ้าคลุมไหล่ เสื้อ ฯลฯ ราคาจะเพิ่มอีก 3-4 เท่าตัว สร้างรายได้เฉลี่ยประมาณ 40,000 บาทต่อเดือน ขณะที่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกและเครือข่ายที่มารับงานไปผลิตจะมีรายได้ประมาณคนละ 4,000 - 6,000 บาทต่อเดือน (ผู้จัดการออนไลน์, 2553: ออนไลน์)

2. ผู้ผลิตผ้าพันคอจากผ้าฝ้ายทอมือ ตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เผยว่า ผ้าพันคอที่ผลิตขึ้นนั้นจะขายส่งเท่านั้น โดยลูกค้าที่มาซื้อทั้งหมดเป็นลูกค้าในประเทศซึ่งมาซื้อเพื่อนำไปขายส่งต่ออีกทอดหนึ่งหรือนำไปขายปลีกหน้าร้าน สำหรับด้ายฝ้ายที่นำมาใช้ในการทอเป็นผ้าฝ้ายจะเป็นด้ายฝ้ายที่ปั่นด้ายจากโรงงาน ในการทอผ้าฝ้าย 1 ม้วนจะได้ผ้าพันคอที่มีความกว้าง 0.5 เมตร ยาว 1.5 เมตร จำนวน 20 ผืน ปริมาณการผลิตจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับฤดูกาล โดยฤดูหนาว

(กันยายน- มกราคม) จะมีการสั่งซื้อผ้าพันคอมากที่สุดประมาณ 30,000 - 40,000 ผืน/เดือน ราคาขายจะอยู่ที่ประมาณ 25-30 บาท/ผืน สร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการในหลักแสนบาทต่อเดือน (ต๋อย ธรรมศร, 2553: สัมภาษณ์)

3. ผู้ค้าส่งและค้าปลีกผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือร้านก๊อมน้อย สวนลุมไนท์พลาซ่า กรุงเทพฯ เผยว่า ในส่วนของผ้าพันคอที่เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือนั้นราคาที่รับซื้อจากผู้ผลิตแต่ละรายจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ อาทิเช่น รูปแบบ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ เป็นต้น โดยราคาขายส่งของร้านจะอยู่ที่ประมาณ 30 - 40 บาท ราคาขายปลีกของผ้าพันคอแบบเดียวกันที่กรุงเทพฯจะประมาณ 70 บาทต่อผืน ถนนคนเดินเชียงใหม่ ประมาณ 50 บาทต่อผืน (วรวิทย์ กิติกร, 2553: สัมภาษณ์)

จากบทสัมภาษณ์และการสอบถามผู้ค้าส่งและค้าปลีกอาจประมาณการได้ว่าในกรณีของผ้าพันคอซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือนั้น หากผู้ผลิตขายในราคา 25 บาทต่อผืน ต้นทุนต่อผืนจะอยู่ที่ประมาณ 12.50 บาท ซึ่งจะเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของด้ายฝ้ายประมาณ 6 บาทต่อผืน สีเคมีในการย้อมประมาณ 2 บาทต่อผืน ค่าแรงของผู้ทอประมาณ 3 บาทต่อผืนและค่าแรงของผู้ตกแต่งชายผ้าประมาณ 1.50 บาทต่อผืน ดังนั้นหากยังไม่ได้รับการตกแต่งต้นทุนต่อผืนจะอยู่ที่ประมาณ 11 บาท เมื่อพิจารณาถึงการเพิ่มมูลค่าสามารถแสดงได้ดังรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.2 การเพิ่มมูลค่าของฝ้ายพั่นคอ

เมื่อพิจารณา กระบวนการผลิต ของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือข้างต้นแล้ว สามารถอธิบายในรายละเอียดของวัตถุดิบและกระบวนการแปรรูปได้ดังนี้

2.2 วัตถุดิบและกระบวนการแปรรูป

2.2.1 วัตถุดิบ

ฝ้ายเป็นพืชเส้นใยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำเครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งทออื่น ๆ และเป็นพืชเศรษฐกิจเจริญเติบโตในบริเวณที่มีอากาศร้อน ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย อากาศโปร่ง ไม่ชอบที่ร่มเงาบัง เส้นใยของฝ้ายดูดความชื้นได้ง่ายเหมาะสำหรับการเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมื่อ ร้อน ฝ้ายจะปลูกในเดือนพฤษภาคมต่อกับเดือนมิถุนายน หรือเดือนกรกฎาคมต่อเดือนสิงหาคม แล้วแต่ภูมิภาคที่ปลูก ซึ่งเป็นฤดูฝนเป็นช่วงที่ฝ้ายได้รับฝนดี ครั้นประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมฝ้ายจะแก่และแตกปุย การปลูกฝ้ายชาวบ้านจะปลูกไปพร้อมๆ กับการปลูกข้าว ระยะเวลาที่ใช้ในการปลูกฝ้ายจนกระทั่งสามารถเก็บปุยได้ใช้เวลาประมาณ 6 - 7 เดือน ชาวบ้านทุกครัวเรือน

สามารถปลูกฝ้ายได้แล้วนำเส้นใยของฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า สำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่มและใช้ในชีวิตประจำวัน

แหล่งปลูกฝ้ายในประเทศไทยอยู่ที่จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ พิจิตร ลพบุรี ปราจีนบุรี สุโขทัย เพชรบุรี นครราชสีมา และกาญจนบุรี ผลผลิตของฝ้ายที่นำมาใช้ประโยชน์ได้แก่ ดอกฝ้าย เปลือก เมล็ดฝ้าย และเนื้อเมล็ดฝ้าย

สำหรับพันธุ์ฝ้ายในประเทศไทยมีมากมายหลายชนิด นับตั้งแต่ฝ้ายต้น ซึ่งเป็นฝ้ายพื้นเมืองของไทย ดอกฝ้ายมีขนาดเล็ก สีน้ำตาล เส้นใยสั้น ๆ ใช้ในการทอผ้าด้วยมือแบบพื้นเมือง และฝ้ายชนิดอื่น ๆ ใช้ในอุตสาหกรรมทอผ้า (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติผ้าไหมทอพื้นเมือง, 2553: ออนไลน์)

2.2.2 กระบวนการแปรรูป

1) การทำเส้นฝ้าย

เมื่อเก็บดอกฝ้ายแล้วจะนำมาตากผึ่งแดดให้แห้งสนิทแล้วเก็บสิ่งสกปรกที่เจือปนออกจนหมด นำไปแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้ายด้วยวิธีการนี้เรียกว่า “อ้วฝ้าย” แล้วนำปุยฝ้ายไปติดไฟให้ปุยฝ้ายแตกตัวละเอียดฟูขึ้นด้วยแรงสั่นสะเทือนของสายตีดซึ่งเรียกว่า “กงตีดฝ้าย” จากนั้นนำปุยฝ้ายที่ตีดจนเป็นปุยละเอียดดีแล้วไปล้อด้วย “ไม้ล้อ” โดยใช้ไม้ล้อนึ่งบนแผ่นปุยฝ้ายที่วางอยู่บน “กระดานล้อ” ให้เป็นแท่งกลมยาวแล้วดึงไม้ล้อออก แท่งกลมยาวที่ล้อเสร็จแล้วเรียกว่า “ดิว” หลังจากนั้นจึงนำไปเจ็นฝ้ายให้เป็นเส้นใย โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “หลา” ที่มีสายพานเชือกโยงจากหลาไปปั่นหมุนแกนเหล็กไนเพื่อล้อฝ้ายให้เป็นเส้นใยพันม้วนอยู่กับแกนเหล็กไน เมื่อเต็มแกนเหล็กไนแล้วจึงจัดฝ้ายเข้า “ไม้ขาเปีย” เพื่อทำเป็นใจหรือปอยโดยกะขนาดเอง หลังจากนั้นจึงนำเส้นฝ้ายไปย้อมสีที่ต้องการ ในบางท้องถิ่นนิยมนำเส้นด้ายไป “ฆ่า” ด้วยการชุบน้ำข้าวหรือให้ฝ้ายมีความเหนียว คงทนไม่ขาดง่าย จากนั้นจึงนำไปใส่กึ่งเพื่อถักเส้นด้าย แล้วนำมาปั่นหลอดแยกเส้นฝ้ายออกเป็น 2 จำพวกคือ เส้นยืนและเส้นพุ่งเพื่อใช้ในการทอผ้าต่อไป (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติผ้าไหมทอพื้นเมือง, 2553: ออนไลน์)

2) การย้อมสี

เส้นใยที่ได้จาก “ฝ้าย” จะมีสีขาวหรือสีขาวขุ่น หรือสีน้ำตาลอ่อนขึ้นอยู่กับชนิดของฝ้าย ดังนั้นเมื่อนำมาทอจึงต้องนำฝ้ายไปย้อมเพื่อให้เกิดสีที่สวยงาม ในอดีตสีที่นำมาย้อมฝ้ายนั้นจะได้จากวัสดุธรรมชาติซึ่งสามารถหาวัตถุดิบได้ตามท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นเปลือกไม้ รากไม้ ดอกผล หรือจากสัตว์บางชนิด แต่เนื่องจากกรรมวิธีในการสกัดสีจากธรรมชาติค่อนข้างยุ่งยากและวัตถุดิบเริ่มหายาก อีกทั้งสีที่ได้อาจไม่มีความหลากหลาย คุณภาพในการย้อมไม่ดีนัก จึงมีการนำสีที่ได้จากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือสีเคมีมาใช้ในการย้อม ซึ่งช่วยให้สะดวก รวดเร็ว รวมทั้งยังให้สีที่ต่าง ๆ มากมายสามารถไล่ระดับสีได้ จึงทำให้ผู้ที่ใช้กรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติลด

น้อยลงมาก ปัจจุบันสีที่นำมาย้อมเส้นใยฝ้าย สามารถแบ่งได้เป็น สีธรรมชาติและสีวิทยาศาสตร์ สีที่ได้จากธรรมชาติทั้งหมดได้มาจากพืช และสัตว์บางชนิด สีที่ได้จากพืชจะนำมาจากส่วนต่าง ๆ ได้แก่เปลือก ราก แก่น ใบ ดอก และผล ส่วนสัตว์นั้นได้มาจาก “ตัวครึ่ง” วัตถุดิบที่นำมาใช้และกระบวนการในการย้อมสีธรรมชาตินั้น แต่ละท้องถิ่นก็จะมี ความแตกต่างกันสีสันทันที่ได้จึงแตกต่างกันไป

ขั้นตอนการย้อม

การย้อมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การย้อมเย็นและการย้อมร้อน การย้อมเย็นนั้นจะนิยมย้อมในหม้อดิน โดยการเตรียมน้ำสีใส่ไว้ในหม้อ จากนั้นนำเส้นใยไปจุ่มลงในหม้อ ใช้มือคน บีบ จนกระทั่งได้สีตามต้องการ หรือจะทำการหมักไว้เพื่อให้สีที่ได้เข้มขึ้น

การย้อมร้อนเป็นการนำเส้นใยไปต้มในหม้อที่ใส่น้ำสี ใช้ไม้คนเพื่อให้ใยโดนน้ำสีอย่างทั่วถึง เมื่อได้สีตามต้องการจึงนำไปซักและตากแห้งซึ่งการย้อมร้อนมีขั้นตอนดังนี้

1. นำเส้นใยที่จะไปทำการย้อมมาซักด้วยน้ำสะอาดเพื่อขจัดฝุ่นผงและไขต่างจากนั้นบีบน้ำออกให้หมาดเพื่อให้สีที่ย้อมติดเส้นใยอย่างสม่ำเสมอ
2. นำเส้นใยที่บีบหมาดแล้วลงไปต้มในหม้อน้ำสี คนใยอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สีเข้าไปในเส้นใยอย่างทั่วถึงประมาณ 30 นาที (ขึ้นอยู่กับชนิดของวัตถุดิบที่นำมาย้อม)
3. เมื่อได้สีตามต้องการ นำเส้นใยขึ้นจากหม้อต้ม บิดให้หมาด นำไปซักด้วยน้ำสะอาด แล้วตากให้แห้ง ถ้าต้องการให้สีเข้มขึ้นสามารถนำมาต้มอีกครั้งหนึ่งจนกว่าจะได้สีตามต้องการ (พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2553: ออนไลน์)

3) การทอผ้า

หลักของการทอผ้า คือการทำให้เส้นด้ายสองกลุ่มขั้วกัน แบบตั้งฉาก เส้นด้ายกลุ่มหนึ่งเรียกว่าด้ายยืน (ด้ายยืนจะถูกจึงเป็นหลักเรียกว่า เส้นยืน) และอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า ด้ายพุ่ง (เส้นพุ่งจะสอดตามขวางของเส้นยืน) ลักษณะของการขั้วกันของด้ายพุ่งและด้ายยืนจะขั้วกันแบบธรรมดาเรียกว่าลายขัด หรืออาจจะเพิ่มเทคนิคพิเศษเพื่อให้ผ้ามีลวดลายสีสันทันที่สวยงามแปลกตา

ขั้นตอนในการทอผ้า

1. สืบเส้นด้ายยืนเข้ากับแกนม้วนด้ายยืน และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าไปในตะกอดแต่ละชุดและพันหวีดึงปลายเส้นด้ายยืนทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะกรอเข้ากระสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง

2. เริ่มการทอโดยกดเครื่องแยกหมู่ตะกอก เส้นด้ายยืน ชุดที่ 1 จะถูกแยกออกและเกิดช่องว่าง สอดกระสวยด้ายพุ่งผ่านสลับทะกอกชุดที่ 1 ยกตะกอกชุดที่ 2 สอดกระสวยด้ายพุ่งกลับ ทำสลับกันไปเรื่อย ๆ
3. การกระทบพื้นหวี (ฟิม) เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบพื้นหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน ใต้เนื้อผ้าที่แน่นหนา
4. การเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บในแกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายยืนให้คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ให้พอเหมาะ

การทอผ้าพื้น

เป็นการใช้หลักการทอผ้าเบื้องต้น ที่นำเอาด้ายเสี้ยนยืนและด้ายเส้นพุ่งมาขัดกัน เพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยด้ายเส้นพุ่งและเส้นยืนอาจเป็นด้ายสีเดียวกัน หรือต่างสีกัน หรือนำเอาเส้นด้ายที่เป็นดินเงินหรือดินทองมาทอควบด้าย เพื่อให้ผ้า มีความมันระยับ สวยงามยิ่งขึ้น

เทคนิคพิเศษที่ใช้ในการทอผ้า

การจิด

จิด หมายถึง กรรมวิธีในการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ ขึ้นมา โดยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษในระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่โดดเด่นกว่าสีพื้น วิธีการทำคือ ใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดเพื่อช้อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวที่ถูกจัดช้อน จึงหวะการสอดเส้นด้ายพุ่งนี้เองที่ทำให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ

การจก

เป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง วิธีการคือ ใช้ขันทวน ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วง ๆ สามารถทำสลับลวดลายได้หลากหลาย ซึ่งจะแตกต่างจากการจิดตรงที่จิดที่เป็นการใช้เส้นด้ายพุ่งพิเศษเพียงสีเดียว การทอผ้าวิธีจกใช้เวลานานมากมักทำเป็นผืนผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับตัวจีน เรียกว่า “จีนตีนจก”

การทอมัดหมี่

ผ้ามัดหมี่มีกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม เริ่มจากนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมสีแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ เมื่อนำไปย้อมสีอื่นจะได้ไม่ติดสีเพียงซึมเข้ามาบางส่วน โดยย้อมเรียงลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบตามลวดลายที่กำหนดหลังจากนั้นจึงนำด้ายกรอเข้าหลอดตามลำดับ แล้วนำไปทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้าที่มีลักษณะคลาดเคลื่อนเหลือม

ถ้า อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่การทอผ้าชนิดนี้จึงต้องอาศัยความชำนาญในการมัดข้อมและทอเป็นอย่างมาก ผ้ามัดหมี่มีอยู่หลายชนิด ได้แก่

1. มัดหมี่เส้นพุ่ง
2. มัดหมี่เส้นยืน
3. มัดหมี่เส้นยืนและเส้นพุ่ง

การทอผ้ายก

เป็นกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอแยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไปในผืนผ้า ลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้แก่ ลายปราสาท ลานธรรมาสน์ ลายสัตว์ ลายพืช ลายจากสิ่งของเครื่องใช้และลายเรขาคณิต (พิพิธภัณฑ์ผ้ามหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553: ออนไลน์)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved